

תוכן עניינים

פתח דבר- עמ' 3

1. הפרודיה- עמ' 4

2. הפרודיה בימסעי גוליברי- עמ' 7

3. ניתוח היסודות הפרודיים ביצירה 'מסעי גוליברי'- עמ' 9

3.1 'מסע לליליפוט'- עמ' 9

3.2 מסע לארץ ההוינהם- עמ' 13

סיכום- עמ' 17

רשימת מקורות- עמ' 20

פתח דבר

ג'ונתן סוויפט (Jonathan Swift) נולד בדבלין, אירלנד. הוא הוסמך לכמורה ב-1694 מטעם אוניברסיטת טריניטי בדבלין, ושימש בתפקידים שונים בכנסייה. כעבור שנים אחדות עבר ללונדון, נתמנה למזכירו של המדינאי והסופר האנגלי ויליאם טמפל, והתחיל לפרסם יצירות ספרותיות רבות ומגוונות, ביניהן שירים, סיפורים וסאטירות מצליפות. הוא נעשה מעורב פוליטית ותמך במלכה האנגלית, אך בשנת 1713 נשלח לשמש כומר ראשי של כנסיית פטריק הקדוש בדבלין, מינוי שהיה בעיניו גזירת גלות. שם, הוא כתב במשך חמש שנים (1721-1725) את הסאטירה והפרודיה החריפה **מסעי גוליבר**¹.

ספר המסעות הפרודי והסאטירי 'מסעי גוליבר' מכיל ארבעה פרקים של סיפורי מסעות, כאשר כפי שמתארת ארייך מעמידים לפני האנושות מראה שאין כמוה לשנינות, לעליזות ולחשיפת טבע האדם על כל חולשותיו. גוליבר, גיבור הרומן הסאטירי והפנטסטי, מבקר במדינות רחוקות: בליליפוט ארץ הגמדים, בברובדינגג ארץ הענקים, בלפיושה - האי המיושב בחכמים, ובארץ שבה ההוינהונים (הסוסים) שולטים בבני האדם. כל אלה משמשים את סוויפט כדי להאיר מנקודות מבט שונות **ובאופן סטירי** את אורח חייהם, את תרבותם הפוליטית ואת מנהגיהם של בני זמנו, ולהוכיח שלממסדים השונים אין ערך אבסולוטי. הוא מבטא גם מחשבות עמוקות על חיי אנוש בכלל, מחשבות שאינן מוגבלות לתקופתו ואשר תוקפן לא פג גם בימינו².

מעבר לרובד סטירי זה, 'מסעי גוליבר' מוגדר על ידי רבים **כפרודיה**. ארייך מגדירה אותו באופן חד משמעי כ: '**פרודיה על סיפור-מסע**³'. ואכן, כפי שאדגים בעבודה זו ביצירה קנונית זו שוזר סוויפט את המוסכמות של סיפורי המסעות דרך הבד של הנרטיב כולו. כך בשימוש שלו במעבר בין תצפיות, בעובדתיות, נאיביות ואקזוטיקה ואף בפרודיה עצמה כפי שהיא מופיעה בספרי המסעות בסגנון לוקיאנוס (Lucian). באופן זה יסודות סטיריים ופארודיים מתקיימים במקביל ביצירה 'מסעי גוליבר' ומהווים את התשתית עליה פורש סוויפט את ניתוחו וביקורתו את הטבע האנושי.

¹ שביט, ז'. (1996). *מעשה ילדות: מבוא לפואטיקה של ספרות ילדים*. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 341.

² ארייך, ג'. (2000). "מבוא". בתוך: סוויפט, ג', *מסעי גוליבר*. ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן. עמ' 11.

³ שם, עמ' 10.

עבודה זו מבקשת לנתח את האופן בו היצירה 'מסעי גוליבר' מהווה יצירה פרודית תוך התמקדות בחלק הראשון של הספר 'מסע לליליפוט' ובחלק הרביעי 'מסע לארץ ההוינהס', ואת האופן בו האלמנטים הפרודיים מהווים תשתית לסאטירה החריפה המייצגת את סוויפט בכלל ואת 'מסעי גוליבר' הקנוני בפרט.

1. הפרודיה

ההוגה, חוקר הספרות והתרבות הרוסי, מיכאיל באחטין (1895-1975), נחשב אבי ההתייחסות לאינטרטקסטואליות בזמננו, ואת תפיסותיו ניסח בכתביו משנת השלושים של המאה ה-20 ואילך. באחטין קרא להחליף את הראייה הגלילאית, הראייה האחדותית שלפיה האדם הוא מרכז העולם, בתפיסה הנותנת מקום ל"אי מוגדרות" ולהטרולוסיה, נוכחות בו-זמנית של קולות רבים ושונים⁴. כך למשל, מתאר באחטין כיצד כל מבע לשוני הוא ביטוי ייחודי של אינטראקציה לשונית-חברתית בהקשר חברתי מסוים: הוא מותנה במה שנאמר בעבר, ומתוכנן על ידי הדובר תוך "הטרמה" מחשבתית על האופן שיתקבל על ידי האחר, באופן זה, **כל שיח וכל דיאלוג בבחינתו של באחטין, הוא פרודי**, שכן הוא מבטא במהותו קולות שנשמעו לפניו באופן זה, השיח הפרודי, כפי שמתואר על ידי באחטין מתאר יחס בין שני קולות: קולו של המקור וקול נוסף שהוא המושא של הייצוג הפרודי⁵.

באחטין מבחין בין שני סוגים של פרודיה: האחת הינה פרודיה בלתי אירונית שהיא פרודיה החותרת לשחרור ולפורקן והשנייה הינה פרודיה אירונית, העוסקת בחיקוי ובציטוט של סגנונות קודמים. כך, הפרודיה מתייחסת לטקסטים מן העבר תוך העברתם והסטתם להקשרים חדשים והמגמה הכללית שלה היא סאטירית, כלומר מתקנת: הצחוק נועד לשחרר, ליצור קשר עם העבר ולהשתחרר ממנו בו זמנית. לדעת באחטין, לפרודיה (על שני סוגיה) תפקיד חברתי חתרני, ובאופן זה הוא מתאר את "הקרנבל" שמנהלים השוליים החברתיים בגדר עולם הפוך בו המבנה ההיררכי מתהפך ומי שהוא היפוכו המוחלט של המלך "מוכתר" למלך, עבד או ליצן בכדי "להשתחרר" במעט מן החיים המציאותיים בעלי ההיררכיה הנוקשה, ליצור פרודיה מובהקת שתוביל לשחרור ולפורקן⁶. "קרנבל" פרודי זה המתואר על ידי באחטין, בא לידי ביטוי

⁴ בכטין, מי' (2007), *צורות הזמן והכרונוטופ ברומן: מסה על פואטיקה היסטורית*, (תרגום: דינה מרקון), תל אביב ובאר שבע: דביר, הקשרים, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. עמ' 13.

⁵ אלקד-להמן, א' וגרינספלד, ח'. (2008). "אינטרטקסטואליות כשיטה פרשנית במחקר האיכותני". *דפים: כתב עת לעיון ומחקר בחינוך*, 46, עמ' 117.

⁶ Bakhtin, M. M. (1968) *Rabelais and his World*, trans. H. Iswolsky, Cambridge, MA: The MIT Press.